

לז ע"א

[א] ועשו סבות ככתוב ורבי יהודה סבר הני לדפנות עלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך ותנן מסככין בנסרים - תא"מ.

אור אליהו

הדפנות, ואילו עלי ההדס, עלי התמרים ועלי עץ עבות נועדו לצורך הסכך.

אמנם בש"ס של רבינו היו כל תיבות אלו של "ורבי יהודה סבר הני לדפנות, עלי הדס, ועלי תמרים, ועלי עץ עבות לסכך" - היו מחוקות. ואולי הטעם, שהנה בתחילת הסוגיא (לו ע"ב) אמר רבא שלדעת רבי יהודה, שאמר שצריך לאגוד את הלולב דוקא במינו, אפשר לאגוד לא רק בלולב עצמו, אלא גם בסיב ועיקרא דדיקלא, היינו שקולף נצרים מגזע הדקל ואוגד בהם¹⁰. והביא רבא ראייה לדבריו ממה שראינו בביריתא, שלדעת רבי יהודה אפשר לסכך דוקא בארבעת המינים, ואף על פי כן מבואר במשנה (יד ע"א), שגם לרבי יהודה

[א] בגמ': "וכן בעזרא אומר, צאו ההר והביאו עלי זית, ועלי עץ שמן, ועלי הדס, ועלי תמרים, ועלי עץ עבת (ועשו) [לעשות] סבות ככתוב. ורבי יהודה סבר, הני לדפנות, עלי הדס, ועלי תמרים, ועלי עץ עבות - לסכך, ותנן מסככין בנסרין" כו'. כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. ולפי גירסא זו, לאחר שהובאה בביריתא ראייה לשיטת רבי מאיר, שאפשר לסכך בכל דבר שהוא מן הצומח⁹, מהפס' הנ"ל בספר עזרא, הגמרא תירצה את שיטת רבי יהודה, הסובר שצריך לסכך רק בדבר שכשר לארבעת המינים, שלדעת רבי יהודה עלי עץ הזית ועץ השמן, שהוזכרו בפס' בעזרא, נועדו לצורך עשיית

מן הקרקע טפח", משמע שהבבלי חולק וסובר, שרק על ידי הגבהת בניין מודה רבי אליעזר. אלא על כרחך שכוונת התוס' לומר, שאין הכרח לומר שהבבלי חולק בזה על הירושלמי, ואפשר לומר שהבבלי נקט רק את אחת מהאפשרויות של הגבהה מהקרקע. אמנם לכאורה קשה, שפשט לשון תוס' שכתבו: "וקצת משמע כן בירושלמי", מבואר שכוונתם להביא ראייה לפירוש רש"י מהירושלמי. אלא שהערוך לנר נדחק בגלל שגרס כגירסא שלפנינו בתוס' ("או שאם"), שביירושלמי יש שתי בבות, אכן לגירסת רבינו בתוס' אתיא שפיר שיש באמת בירושלמי רק בבא אחת, ואם כן הירושלמי הזכיר רק אופן אחד של הגבהה מן הקרקע, והיינו על ידי אור. וכוונת תוס' לומר שילמד סתום של הבבלי מן המפורש בירושלמי, ולכן שפיר הביאו תוס' ראייה לרש"י מהירושלמי ודו"ק.

9. וכלשון הבריתא: "בסוכות תשבו סוכה של כל דבר".

10. רש"י (לו ע"ב ד"ה עיקרא).

אבנים, דמסתמא גבוהין מן הארץ טפח". אמנם לשתי הדרכים הנ"ל לכאורה קשה, מאחר שהירושלמי משמיענו שגם כאשר הטפח הוא אור הסוכה כשירה, מדוע הוצרך להשמיעו גם באופן שהטפח הוא על ידי בנין (ונראה שהפני משה הנ"ל הוגיש בזה, ולכן כתב "פשיטא אם נתונה" כו' ודו"ק). אמנם לגירסת רבינו, שהכל בבא אחת, הירושלמי דיבר רק על האופן שהטפח הוא על ידי אור, ומזה אפשר ללמוד שכל שכן אם הטפח הוא על ידי בניין, ואם כן הכל אתיא שפיר.

ונהנה הערוך לנר, אחר שפירש (כנ"ל) שמה שכתוב בירושלמי (על פי הגירסא שלפנינו בתוס' ובירושלמי) "שאם היתה נתונה על ארבעה אבנים" הכוונה שעל ידי האבנים עומדת הסוכה באור, ומה שכתוב "או שאם היתה גבוה מן הארץ טפח" הכוונה שגבוהה על ידי בניין - הוסיף הערוך לנר, שלפי זה צריך לומר, שאין כוונת התוס' להביא ראייה לרש"י מהירושלמי, שכיוון שבבבלי לא כתוב את האופן שהייתה גבוהה על ידי אבנים, אלא רק את האופן "שאם הגביהה

מה ע"ב

[א] גמ' מודים - צ"ל מברכים.

אור אליהו

כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, שנאמר בלתי לה' לבדו. הכי קאמר: ליה אנחנו מודים ולך אנו משבחין, ליה אנחנו מודים ולך אנו מקלסין". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. אמנם רבינו בגליון הש"ס שלו כתב שצריך לומר: "ליה אנחנו מברכים, ולך אנחנו מקלסין". ואולי הטעם, משום שלגירסא שלפנינו לא מובן: א. מדוע אומרים פעמיים את המילים "ליה אנחנו מודים". ב. לקמן על המשנה (נא ע"ב): "רבי יהודה אומר, היו שונים ואומרים אנו ליה וליה עינינו" – מקשה הגמ' (נג ע"ב): "איני, והאמר רבי זירא כל האומר שמע שמע כאילו אמר מודים מודים, אלא הכי אמרי המה משתחוים קדמה ואנו ליה (אנחנו מודים) ועינינו ליה מיחלות". ולפי זה גם כאן הייתה הגמ' צריכה להקשות מדברי רבי זירא, כיצד אומרים פעמיים "מודים"¹³.

ל"ז איתא ור' יהודה סבר הני לדפנות. ונתקשו שלמים וכן רבים על דברי התוס' שכתבו שם ר' יהודה הוה מוקי ליה לדפנות דמאי אתו לאשמועינן, והם דברי הש"ס. ובש"ס הנזכר **ליתנהו להני מילי בש"ס כלל**". ובדקדוקי סופרים כתב **שבכת"י מינכן** ג"כ אין תיבות אלו. וכן ראיתי בכמה כתבי יד (שאין תיבות אלו): (תימני) אוקספורד 2677, מינכן 140 וביהמ"ל 108. והעיר המראה כהן שבילקוט שמעוני (אמור תרנד) גם כן לא גרס לתיבות אלו: "וכן בעזרא הוא אומר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן וגו' לעשות סוכות ככתוב. ת"ר בסוכות תשבו" כו' נוייתכן שתיבות אלו נוספו ע"י מי שראה את דברי התוס' שנכתבו בצד בגליון, והכניסם בטעות לתוך הגמ'.

13. וכך הקשו האליה רבה (סא, יז), ערוך לנר (נג ע"ב) והרש"ש (כאן). ותירץ האליה רבה: "עוד ג"ל לתרץ, דכיוון שמפסיק ב'לך אנו משבחים' לא הוי

מותר לסכך בנסרים. וגם אם נאמר שמדובר בנסרים שהם מארבעת המינים, מכל מקום הם הוכנו מהגזע שלהם, ולא מארבעת המינים עצמם, ואם כן הוא הדין לאגד של לולב, שאפשר לאגוד לא רק בלולב עצמו, אלא גם בסיב ועיקרא דדיקלא. וכיוון שעיקר הסוגיא לא עוסקת בביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה במה מותר לסכך, אלא מחלוקתם הובאה רק כדי להביא ממנה ראייה לדעת רבי יהודה לגבי איגוד הלולב, אין דרכה של הגמ' לומר בשלב הזה, שעדיין רבא לא סיים להביא את ראייתו¹¹, איך רבי יהודה היה יכול לתרץ את הראייה שהביא רבי מאיר מהפס' בעזרא לשיטתו. וכן מבואר בתוספות (ד"ה והביאו) שלא גרסו תיבות אלו, ועיין הערה¹².

[א] בגמ': "בשעת פטירתן מה הן אומרים וכו' והא קא משתתף שם שמים ודבר אחר, ותניא

11. ואם אכן הגמ' הייתה רוצה לתרץ את דעת רבי יהודה, אז רק לאחר שרביא היה מסיים להביא את הראייה לדבריו, הייתה צריכה הגמ' לומר "גופא" או "אמר מר" ולהביא שוב את הראייה שהביא רבי מאיר מהפס' בעזרא, ואז לומר איך רבי יהודה היה יכול לפרש את הפס' לשיטתו.

12. הנה התוס' (ד"ה והביאו) כתבו: "והביאו עלי זית - רבי יהודה הוה מוקי ליה לדפנות". ורבים ראו ותמיהו מה הוסיפו בזה התוס', הרי **הגמ'** במפורש תירצה כך את רבי יהודה. וכתבו כמה אחרונים שמכאן ראייה שהתוס' לא גרסו תיבות אלו בגמ', ולכן כתבו תוס' **מעצמם** כיצד יתרץ רבי יהודה את הפס' בעזרא. כן כתב בשם הגדולים (מערכת ספרים ג' קנטרס אחרון ד') לתרץ את דברי תוס' על פי כתב יד ישן של התלמוד: "גם בארץ מצרים ראיתי ברכות וסדר מועד **ש"ס על קלף כתב יד** כו' עוד מצאתי **בש"ס הנזכר** פ"ג דסוכה דבנסחתנו דף